

1575/43/10/0

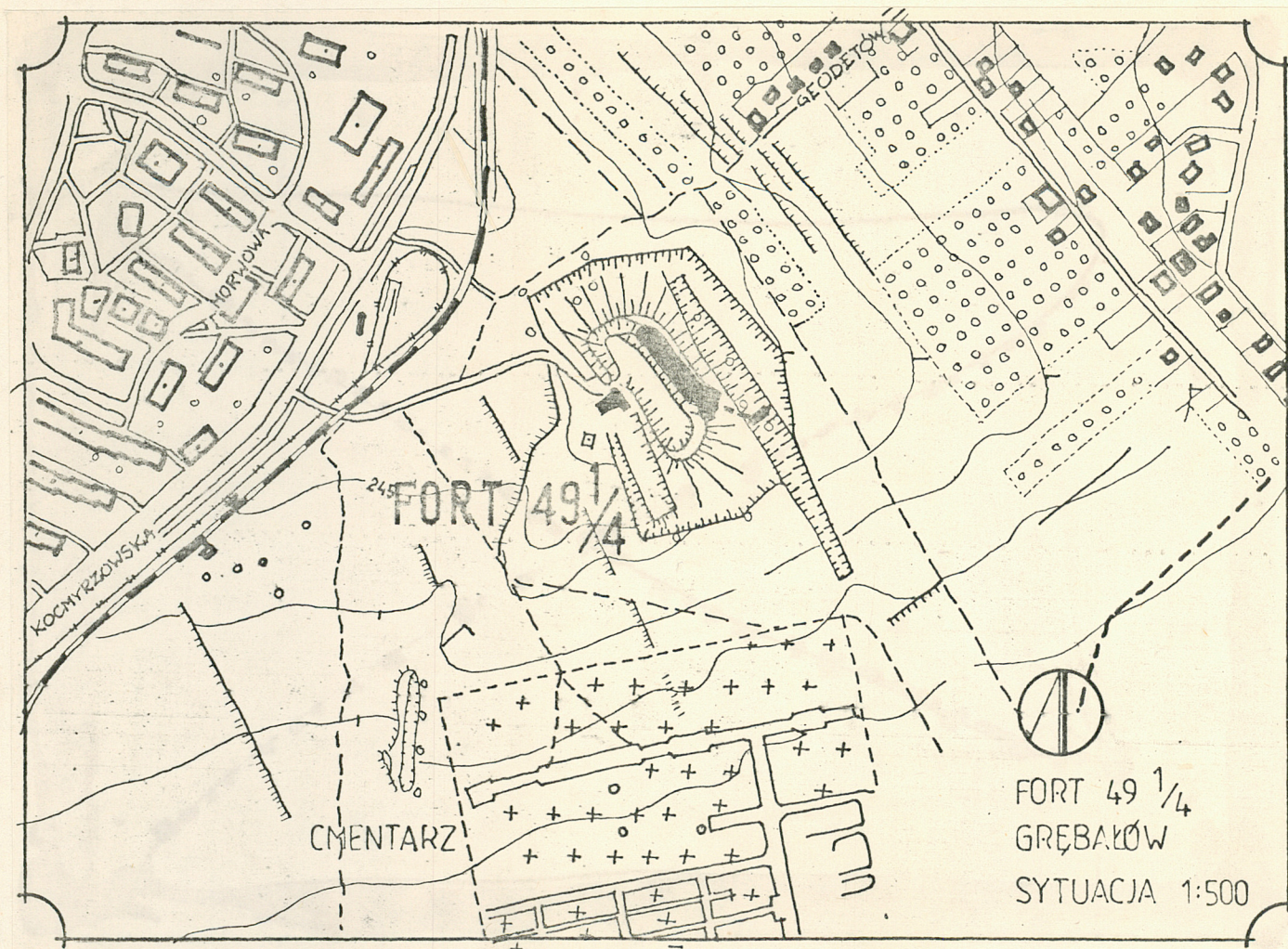
14679

1. Obiekt
 TWIERDZA KRAKÓW
 FORT 49 1/4 "GRĘBAŁÓW"
 /w oryg. Gürtelhauptwerk - Panzerfort/
 KARTA ZBIORCZA

2. Czas powstania
 1898

3. Miejscowość
 Kraków - Nowa Huta
 Grębałów

11. Zdjęcia, plan sytuacyjny, rzuty

4. Adres

Kraków, ul. Budowlanych
 nr hipoteczny

5. Przynależność administracyjna

województwo miejskie krakowskie

gmina

6. Poprzednie nazwy miejscowości

Grębałów

7. Przynależność administracyjna
 przed 1.VI.1975

województwo krakowskie

powiat Kraków

8. Właściciel i jego adres

Skarb Państwa

9. Użytkownik i jego adres

brak

10. Rejestr zabytków

Nr 801 data 9.03.1989

autor zdjęć
 data wykonania
 miejsce przechowywania negatywów

Wojciech Wierdak, Wojciech Pietkun
 85.03.01
 u autorów

12. Autorzy, historia obiektu, określenia stylu.

Autorem projektu fortu był Feldzeugmeister Moritz von Brünner. Obiekt powstał w drugim etapie budowy pancernych fortów Twierdzy Kraków tj. w latach 1897-1902 jako trzecie /obok fortów 50 1/2 Ost i 51 1/2/ nowoczesne główne dzieło pancerne.

Był elementem jednej z najsilniejszych grup warownych twierdzy wysuniętych na jej północno-wschodni nadgraniczny kraniec. Wraz ze starym fortem artyleryjskim 49 "Krzesławice", głównym pancernym fortem "Dłubnia" 49a z 1894r, baterią stałą i szancami piechoty blokował trakt proszowicki i linię kolejową na Kocmyrzów, będącą linią manewrową pociągów pancernych.

Fort odbiega od układu wcześniejszych wielkich dzieł pancernych Brünnera /typu "Einheitsfort"/ z lat 1892-95 nawiązując bardziej do układu mie-dzypolowych fortów pancernych tegoż inżyniera /np. fort IXa w Przemyśle/ oraz do koncepcji inż. Emila Gołogórskiego/44a "Pękowice" w Krakowie/. Koszary obronne fortu wykazują duże podobieństwo do wspomnianych małych fortów, natomiast osobliwością fortu "Grębałów" jest wielki, czterodziałowy tradytor oraz kaponiera grodzowa broniąca jaru - holwegu.

Fort wziął udział w walkach o Twierdzę Kraków w dn. 16-22 listopada 1914r. W okresie międzywojennym obiekt nadal utrzymywany był przez wojsko jako element Obszaru Warownego Kraków. W okresie okupacji użytkowany jako magazyn umundurowania i ekwipunku /m.in. "torebek ogrzewczych" tzw. "Warme Beutel". W roku 1944 fort "Grębałów" został włączony w system niemieckich fortyfikacji Krakowa jako punkt węzłowy linii umocnień przeciwpancernych Słomniki - Gdów oraz tzw. "Linii Henryka" przebiegającej wzdłuż linii starych fortów Krakowa.

W latach 50-tych usunięto z fortu czasze wież pancernych i tzw. "ławety kołyskowe" z kazamat tradytora. Przez jakiś czas obiad częściowo użytkowany był jako magazyn siana, obecnie pusty, otwarty i nieużytkowany. Fort prezentuje styl funkcjonalizmu fortecznego z elementami neoklasycyzmu.

13. Opis (sytuacja, materiał i konstrukcja, rzut, bryła, elewacje, dach, wnętrze wyposażenie, instalacje)

SYTUACJA - fort zlokalizowany jest w Krakowie, w dzielnicy Nowa Huta, ok. 200m na południowy - wschód od pętli tramwajowej "na Wzgórzach Krzesławickich" i ok. 50m od granicy cmentarza w Grębałowie. Fort znajduje się na szczycie niewielkiej kulminacji najbardziej na wschód wysuniętego krańca Wzgórz Krzesławickich w pobliżu ul. Budowlanych. Cała działka fortu porośnięta jest starodrzewem /robinia akacjowa, kasztanowiec/ i krzewami bzu. Zadrzewienie wzdłuż alei dojazdowej do fortu posiada cechy układu komponowanego.

MATERIAŁ - KONSTRUKCJA - obiekt jest kombinacją elementów ziemnych, ceglano - betonowych i betonowych. Posiada 3 budynki: ceglano - betonowo - kamienny blok koszar szyjowych konstrukcji murej o wysokiej wytrzymałości, połączoną z nim kaponierę grodzową z lanego betonu oraz stalobetonowy tradytor.

RZUT - fort w granicach fosy o stoku spłaszczonym posiada narys nieregularnego pięcioboku z włączoną do wewnątrz częścią szyjową, zbliżony do narysu lunety. Czoło przecięte jest naturalnym jarem - holwegiem pogłębionym, wyprofilowanym i przystosowanym do roli przeszkody przez wbudowanie poprzecznej kaponiery grodzowej dla broni maszynowej. Centralną pozycję masywu fortecznego zajmuje blok koszar szyjowych z 5-ma wieżami - lawetami pancernymi i galerią strzelecką. Za koszarą - plac broni z fosą - rowkiem od strony elewacji koszar. Na wałach barków i szyi fortu półki strzeleckie zaś na stokach barków - liczne ziemne stanowiska z okresu II wojny światowej. W części szyjowej - wielki, betonowy tradytor pancerny spełniający również rolę kaponiery zapola o nieregularnym rzucie zbliżonym do litery T.

Całość działki otoczona była kratą forteczną, zaś częściowo zachowana brama posiadała betonowe słupy o neoklasycystycznych motywach.

BRYŁA, ELEWACJE, DACH, WNETRZE, WYPOSAŻENIE, INSTALACJE - patrz karty szczegółowe poszczególnych elementów fortu.

14. Kubatura 5647 m ³	15. Powierzchnia użytkowa 712 m ²	16. Przeznaczenie pierwotne Fort 49 1/4 Twierdzy Kraków	17. Użytkowanie obecne nieużytkowany
18. Prace budowlane i konserwatorskie, ich przebieg i dokumentacja Nie przeprowadzono		19. Stan zachowania (fundamenty, ściany zewnętrzne, ściany wewnętrzne, sklepienia, stropy, konstrukcje dachowe, pokrycie dachu, wyposażenie i instalacje) Obiekt zachowany w dobrym stanie. Działka fort nieogrodzona, część równi ogniowej tradytora zdeformowana i rozkopana. W pobliżu wjazdu w wale szyjowym stwierdzono ślady wysypywania śmieci i ziemi. Starodrzew akacjowy na skutek całkowitego braku opieki uległ w wielu miejscach degradacji. Brak warstwy darniowej na stoku i przeciwstoku holwegu co powoduje ich osypywanie. Zniekształcone profile wałów barkowych i holwegu. Dane dotyczące elementów kubaturowych - patrz karty szczegółowe.	
20. Najpilniejsze postulaty konserwatorskie 1. Przeprowadzić studia histor. i archiw. oraz wykonać szczegółową ekspertyzę obiektu. 2. Ogrodzić i zamknąć obiekt w granicach działki katastralnej. 3. Zamknąć elementy kubaturowe fortu. 4. Dalsze prace adaptacyjne przeprowadzić zgodnie z wynikami ekspertyzy według projektu adaptacyjnego			

21. Akta archiwalne (rodzaj akt, numer i miejsce przechowywania)

22. Bibliografia

1. Bogdanowski J.: Fortyfikacja austriacka na ziemiach polskich 1850-1914.
"Stud. i Mat. do Hist. Wojsk."
Warszawa 1966
2. tegoż : Warownie i zielen Twierdzy Kraków.
Kraków 1979
3. Brosch T, Steinitz E.: Die Reichsfestigung
österreich - ungarns zur Zeit
Conrads v. Hotzendorf. Wien 1937
4. Brunner M.: Beständige Befestigung, Auflage 7.
Wien 1900

23. Źródła ikonograficzne i fotografie (rodzaj, miejsce przechowywania, sygnatury)

Rzut i przekroje fortu w oprac archiw. /poz. 4
bibliobrafii/. Biblioteka Jagiellońska w Krakowie
sygn. 327 377 II H-10.
Negatywy zdjęć i oryginały rysunków przechowywane
u autorów.

24. Uwagi różne

Obiekt, z uwagi na stosunkowo dobry stan zachowania,
dobry dojazd i wiele zachowanych elementów wyposażenia
powinien możliwie szybko uzyskać opiekę użytkownika.
Proponowana funkcja tymczasowa - magazyn lub warsztat
rzemieślniczy nie wymagający zmian przestrzennych.
Funkcja docelowa: usługi kulturalne lub komunalne.

25. Wypełnił

mgr inż. arch. *MITKA*
Maciej Nitka
mgr inż. arch. *Wojciech Pietkun*
Wojciech Pietkun
87.10.15
zał: 4 wkł. do karty ew.

26. Sprawdził **Kierownik Zakładu**

prof. dr hab. arch. Janusz Bogdanowski
prof. dr hab. inż. arch.
Janusz Bogdanowski

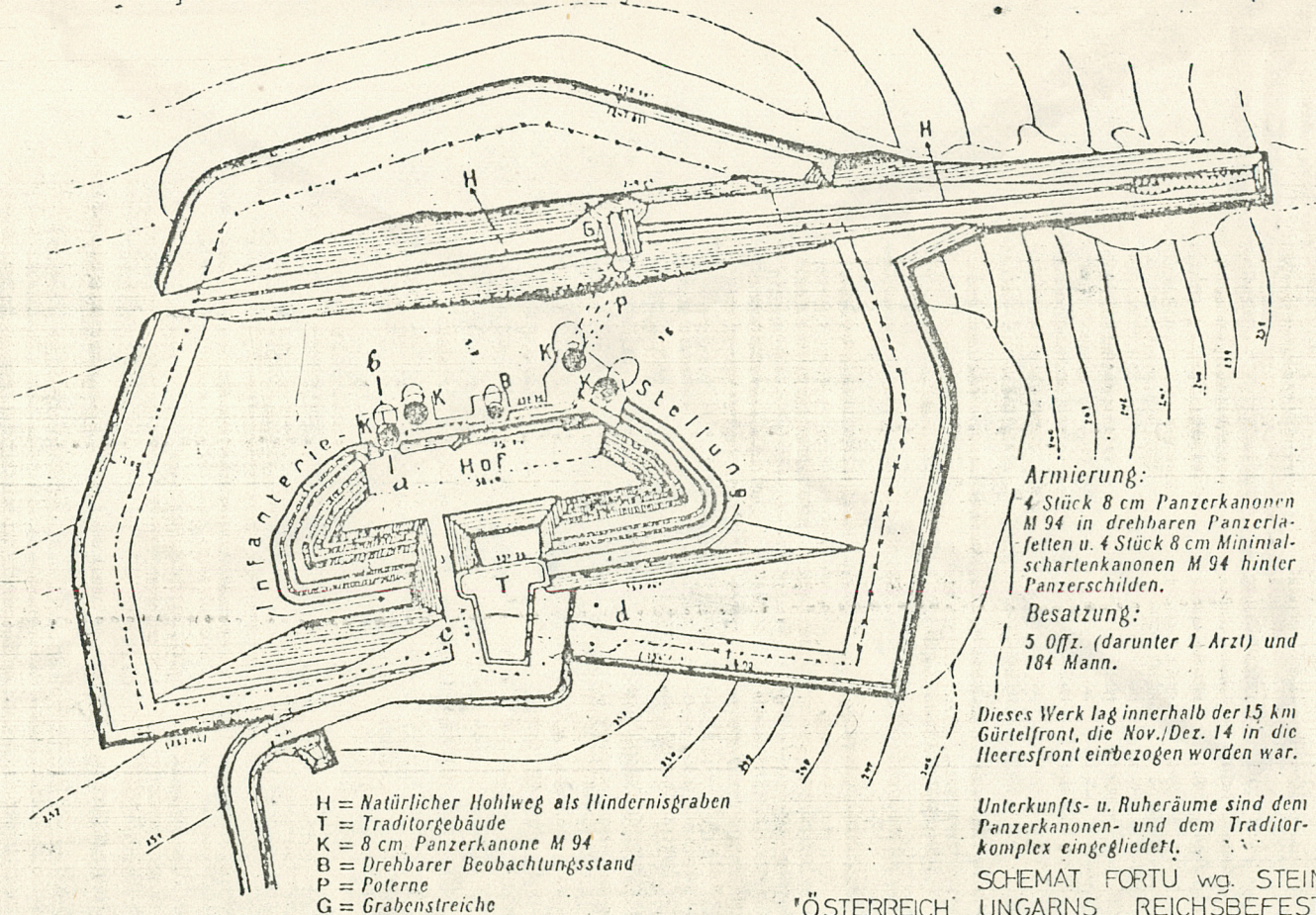
1. Miejscowość
Kraków, Nowa Huta,
Grębałów

2. Obiekt (nazwa jak w karcie)
Twierdza Kraków
Fort 49 1/4 Grębałów

3. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego)
Schemat fortu / Stan istniejący

Übersichtsplan 1:1600 des Gürtel-Hauptwerkes № 49 1/4 Grębałów in Krakau.

Projektiert und erbaut 1896/98 von Oblt. zugel. d. k. k. Geniestabe Moriz R. v. Brunner

Armierung:

4 Stück 8 cm Panzerkanonen
M 94 in drehbaren Panzerclaf-
fetten u. 4 Stück 8 cm Minimal-
schartenkanonen M 94 hinter
Panzerschilden.

Besatzung:

5 Offz. (darunter 1 Arzt) und
184 Mann.

Dieses Werk lag innerhalb der 15 km
Gürtelfront, die Nov./Dez. 14 in die
Heeresfront einbezogen worden war.

Unterkunfts- u. Ruheräume sind dem
Panzerkanonen- und dem Traditor-
komplex eingegliedert.

SCHEMAT FORTU wg. STEINIZ-BROSCH
"ÖSTERREICH-UNGARNS REICHSBEFESTIGUNG"

Wkładkę założył: Maciej Nitka, 87.10.15

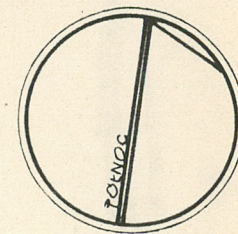
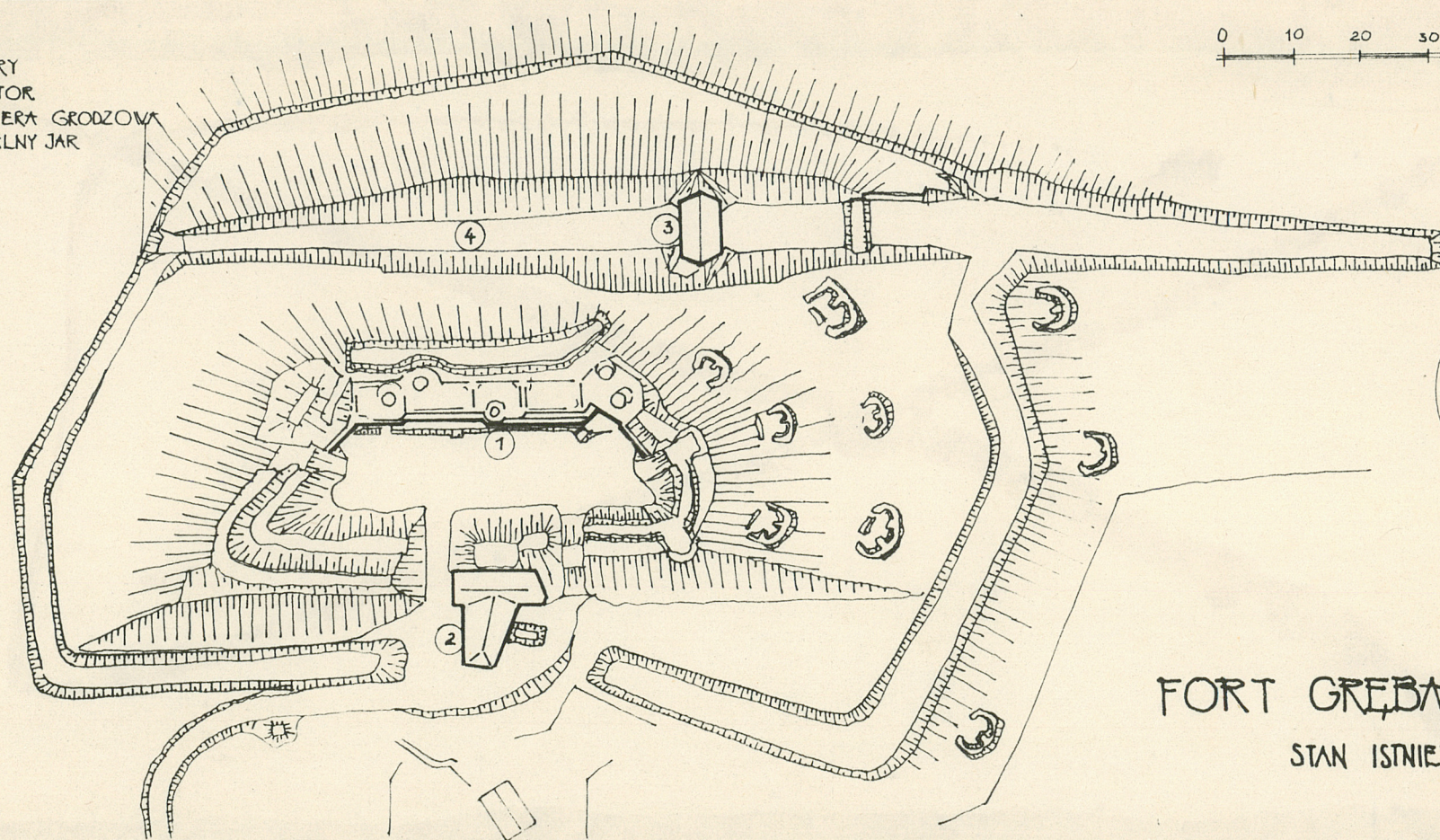
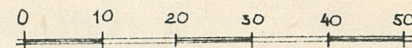
(imię, nazwisko, data)

u autorów

Miejsce przechowywania nęgetyww:

Jedn. Wyd. Akcyd. Olsztyn zam. 1294/5/78
Szef. Graf. KP. Olsztyn zam. 1442 z. 2000

- 1 KOSZARY
- 2 TRADYTOR
- 3 KAPONIERA GRODZOWA
- 4 NATURALNY JAR

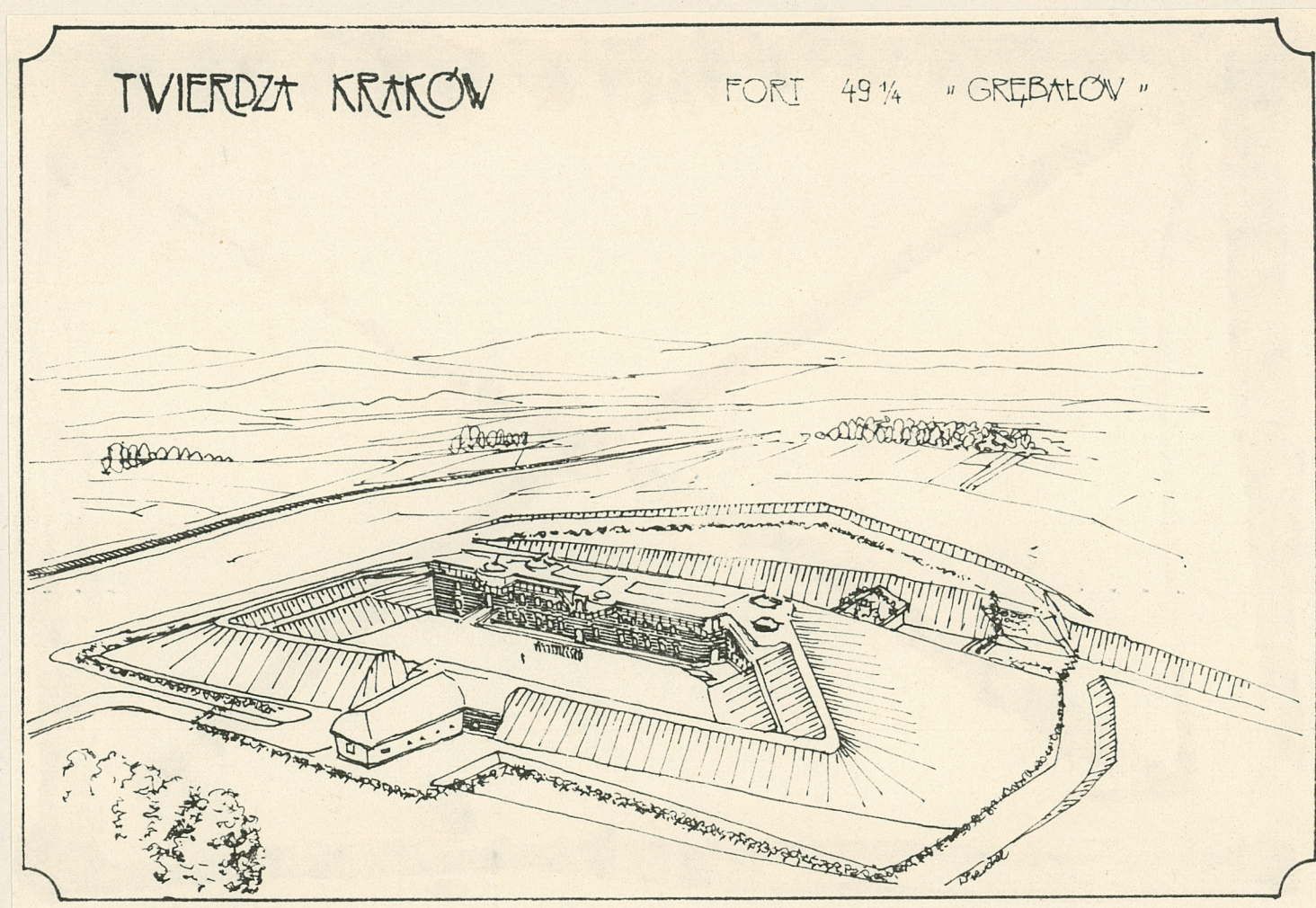

FORT GREBALOW 49 1/4
STAN ISTNIEJĄCY

1. Miejscowość
Kraków, Nowa Huta
Grębałów

2. Obiekt (nazwa jak w karcie)
Twierdza Kraków
Fort 49 1/4 Grębałów

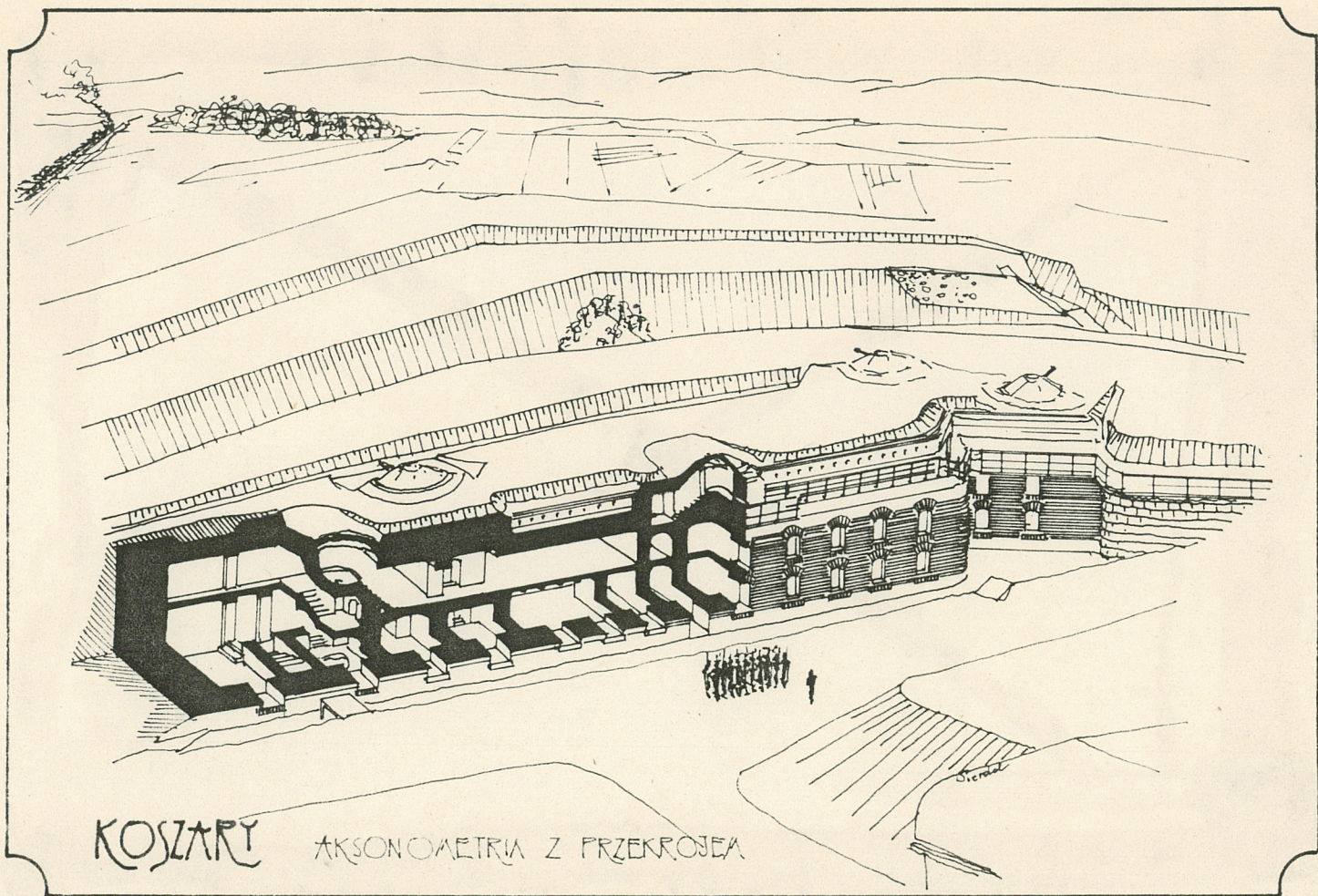
3. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego)
Widok z lotu ptaka / Aksonometria z przekrojem

Wkładkę złożył: Maciej Nitka, 87.10.15
(imię, nazwisko, data)

Miejsce przechowywanie negatywów: u autorów

Jedn. Wyd. Akcyd. Olsztyn zam. 1299/5/78
OZGraf. KP. Ostroda zam. 1444 z. 20000

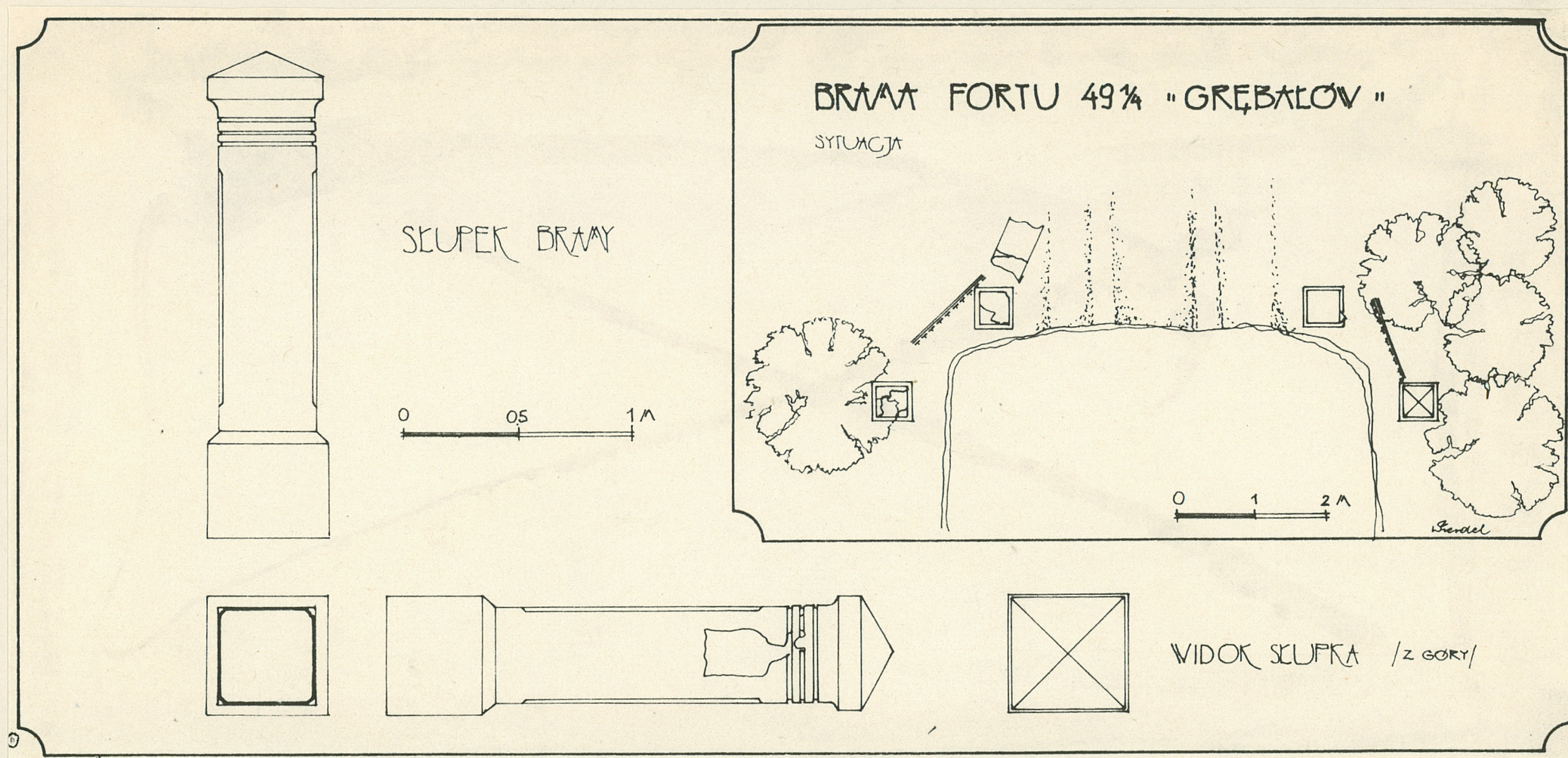
KOSZARY

AKSONOMETRIA Z PRZEMKROJEM

1. Miejscowość
Kraków, Nowa Huta
Grębałów

2. Obiekt (nazwa jak w karcie)
Twierdza Kraków
Fort 49 1/4 Grębałów

3. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego)
Brama fortu / Detal bramy ogrodzenia

Wkładkę złożył: Maciej Nitka, 87.10.15

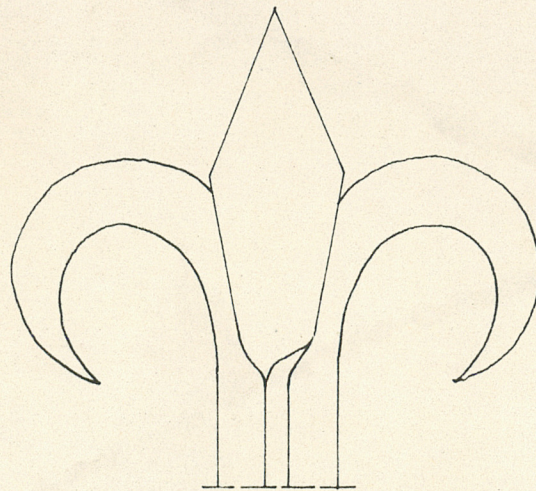
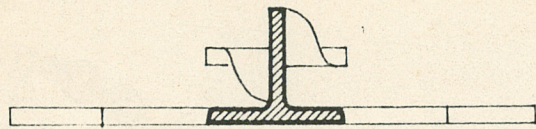
(Imię, nazwisko, data)

Miejsce przechowywania negatywów: u autorów

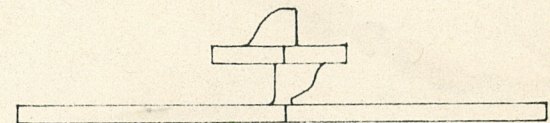
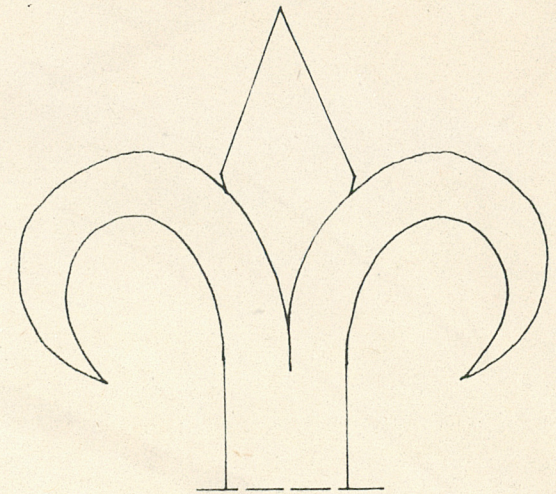
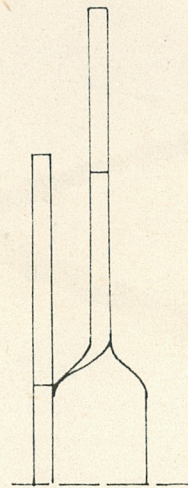
Jedn. Wyd. Akcyd. Olsztyn zam. 1290/5/78
OIGraf. ZP. Ostróda zam. 1642 z. 2000

FORT GREBALÓW 49 1/4

DETAL BRAMY OGRÓDZENIA

0 5 10 CM

1. Miejscowość Kraków, Nowa Huta Grębałów	2. Obiekt (nazwa jak w karcie) Twierdza Kraków Fort 49 1/4 Grębałów	3. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego) Fotografie
---	---	--

Droga dojazdowa

Widok bramy od strony fortu

Brama wjazdowa

Plac broni

Załamane skrzydło koszar szyjowych

Koszary szyjowe

Wkładkę założył: Maciej Nitka, 87.10.15
(imię, nazwisko, data)

Miejsce przechowywania negatywów: u autorów

jed. W.A. Olsztyn z. 135/S
OZGraf. Z.P. Ostróda z. 676 n. 40 000

Wzór ODZ 1978 r.

Fosa zapola

Fosa FOSA

Widok z koszar na tradytor

Stropodach koszar szyjowych
z otworami po wieżach panc.

FRAGMENT BRAMY - DETAL
Fragment bramy - detal

